

Олексій Анатолійович Листонад,
 доктор педагогічних наук, доцент,
 доцент кафедри дошкільної педагогіки,
 Державний заклад «Південноукраїнський національний
 педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
 вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ МЕТОДОМ РЕТРОСПЕКЦІЇ

Розкрито особливості використання методу ретроспекції у розвитку креативності майбутніх фахівців на заняттях з навчальної дисципліни «Нові інформаційні технології в дошкільній освіті». Схарактеризовано п'ять міні-етапів ретроспекції. Наведено приклади використання методу ретроспекції у розвитку креативності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на заняттях з навчальної дисципліни «Нові інформаційні технології в дошкільній освіті». Означено особливості емоційної підтримки і стимулювання студентів до розвитку креативності під час ретроспекції. Представлено результати діагностування розвитку креативності в майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Ключові слова: креативність, майбутні вихователі дошкільних навчальних закладів, метод ретроспекції.

Україна в першій половині XXI століття перебуває на етапі широкого інтегрування в міжнародну систему освіти. Стратегічні напрями модернізації професійної підготовки визначено Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті. За цей час вдосконалено зміст та модернізовано систему професійної освіти; розроблено державні освітні стандарти; запроваджено зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень (ЗНО), спрямоване на визначення рівня навчальних досягнень випускників середніх навчальних закладів при їхньому вступі до вищих навчальних закладів; впроваджено кредитно-модульну систему організації навчального процесу (КМСОНП) яка є основою Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (ECTS) тощо.

Сьогодні увага дослідників акцентується на обґрунтуванні необхідності зміни парадигми професійної освіти, переведення її в режим творчого розвитку особистості через переосмислення мети, змісту і технологій професійної підготовки. Євроінтеграційний вектор освітньої політики, тенденції світової глобалізації увиразнюють потребу в новому поколінні професіоналів. У зв'язку з цим постає нагальна проблема нової модернізації структури, змісту й організації професійної освіти, створення гнучкої, динамічної, відкритої системи освіти, що здатна забезпечити формування професійної готовності й адаптивності фахівців в умовах сучасного конкурентного середовища. Докорінна модернізація національної системи професійної освіти повинна стати основою виходу вітчизняної культури, освіти, науки і техніки на світовий рівень.

Зазначимо, що професійна підготовка майбутніх фахівців має бути зорієнтована не на накопичення знань, а на особистісне зростання на засадах компетентнісного підходу, самовдосконалення, формування здатності творчо перетворювати себе та дійсність. Критичне осмислення досягнутого

свідчить, що модернізація професійної освіти здійснюється занадто повільними темпами, глибина перетворень не повною мірою задовольняє потреби суспільства. Аналіз існуючих напрацювань щодо вдосконалення системи професійної підготовки дозволяє виділити низку проблемних аспектів, а саме: повільні темпи інтеграції в європейський і світовий інтелектуальний простір; невідповідність навчальних програм та планів міжнародним стандартам; неготовність певної частини освітян до інноваційної діяльності, відсутність системи мотивації, стимулювання інноваційної діяльності в системі професійної освіти; залишається критичним стан фінансового та матеріально-технічного забезпечення системи професійної освіти тощо. Розв'язання накопичених проблем можливе, на наш погляд, за умови системного підходу до модернізації як змісту, так методів і форм професійної підготовки.

Отже, нагальною потребою постає осучаснення системи професійної підготовки майбутніх фахівців завдяки акумуляції найкращого зарубіжного досвіду. Ефективність процесу професійної підготовки майбутніх фахівців значною мірою визначається застосуванням різноманітності методів і форм, характерною особливістю яких є акцентування на творчому розвитку особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з питань модернізації професійної освіти (І. Бех, А. Богуш, М. Євтух, М. Загірняк, В. Коцу, В. Кремень, В. Курило, В. Луговий, Л. Лук'янова, С. Максименко, Н. Ничкало, В. Огнев'юк, В. Олійник, В. Радкевич, О. Савченко, П. Саух, С. Сисоєва, О. Чебикін та ін.) дає можливість зробити висновок, що системоутворюючим чинником професійної освіти має стати створення умов для розвитку креативності майбутніх фахівців.

У контексті нашого дослідження особливого значення набувають наукові фундаментальні праці, присвячені підготовці студентства в умовах вищого навчального закладу (Р. Гуревич, А. Дьомін, О. Мороз, О. Пехота, В. Сидоренко, В. Сластьонін,

М. Сметанський, О. Сухомлинська та ін.). Теоретико-методологічні засади фахової підготовки майбутніх педагогів були предметом наукових розвідок О. Абдулліної, В. Андрущенко, Г. Атанова, Л. Березовської, Є. Бондаревської, С. Вітвицької, Б. Гершунського, С. Гончаренка, І. Зязюна, І. Зимньої, О. Кучерявого, О. Лінник, Л. Мітіної, А. Маркової, О. Шмирко та ін. Різні аспекти модернізації професійної підготовки були предметом наукових розвідок багатьох учених (І. Богданова, В. Бондар, Н. Гузій, О. Дубасенюк, Е. Карпова, Н. Кузьміна, З. Курлянд, В. Лозова, А. Линенко, Р. Пріма, Т. Сущенко, Н. Тарасевич, Г. Яворська та ін.).

Пошуку шляхів розвитку креативності присвячено спеціальні дослідження О. Брушлінського, В. Моляко, С. Рубінштейна, О. Тихомирова та ін. Аналіз особливостей професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів (А. Богущ, Г. Беленька, Н. Гавриш, Т. Жаровцева, Л. Зайцева, І. Княжева, Н. Маковецька, В. Нестеренко, Т. Степанова та ін.) свідчить, що модернізація освітнього процесу повинна відбуватися на засадах «педагогіки творчості», спрямованої на розвиток креативності майбутніх фахівців.

Метою статті є аналіз використання методу ретроспекції у розвитку креативності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Аналіз наукових джерел дозволив простежити активну увагу з боку вітчизняних та зарубіжних вчених до проблеми креативності. Учені наголошують на наявності певних труднощів, що супроводжують процес розвитку креативності майбутніх фахівців, тому звертають увагу на пошук механізмів організації навчального процесу під впливом якого найбільш ефективно здійснюється розвиток креативності майбутніх фахівців.

В дослідженні, яке було здійснене у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» на базі факультету дошкільної педагогіки та психології у 2016-2017 н. р., було проаналізовано як впливає використання методу ретроспекції на розвиток креативності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. В дослідженні виходили з того, що провідна роль у розвитку креативності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів повинна надаватися продуктивному добору методів навчання які можуть забезпечити ефективність цього процесу. Саме до таких методів належать – метод ретроспекції (*від лат. retro – назад і spectro – дивлюсь*).

Ретроспекція значною мірою сприяє залученню майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до активної професійної діяльності, ефективно формує уміння творчої діяльності, оскільки саме передбачає не стільки розвиток пізнавальних умінь і навичок студентів, скільки розвиток креативності майбутніх фахівців. Ретроспекція – погляд у минуле, аналіз минулих подій, вражень, спосіб розгляду суспільних ідей,

подій сучасності під кутом зору минулого, звернення до минулого для виявлення в ньому джерел тих тенденцій, що властиві сучасності. Ретроспекція надає можливість емоційного огляду минулих подій, забезпечує рефлексивне звертання студента до минулих фрагментів, ситуацій, епізодів життя, до своїх емоцій, дій, вчинків тощо.

Метою використання цього методу була актуалізація вітагенного досвіду студента – інтелектуально-психологічного потенціалу в освітніх цілях (В. Бачманова, А. Белкін, Н. Вербіцька та ін.), та намагання з'ясувати, під впливом яких головних чинників здійснюється розвиток креативності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Сутність ретроспекції полягала в тому, що всі студенти були залучені у творчий процес. Ретроспекція дозволяла студентам критично оцінювати свої думки, погляди, розширювала поле усвідомлення своїх можливостей, підвищувала самостійність оцінки і вибору особистісної позиції.

Наведемо приклад використання методу ретроспекції у розвитку креативності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на заняттях з навчальної дисципліни «Нові інформаційні технології в дошкільній освіті». Що стосується теми, то вона була актуальною і зрозумілою студентам і перетиналася з вивченим теоретичним матеріалом. У якості завдання було обрано: «Розробити дидактичні, естетичні, розвивальні, виховні критерії оцінки ефективності електронних навчальних матеріалів для дітей дошкільного віку».

Ретроспекція проблеми складалася з п'яти міні-етапів, на яких студенти фіксували результати самооцінювання. На першому міні-етапі студенти аналізували: по-перше, що їм найбільш запам'яталось, по-друге, що усвідомили, по-третє, що з того, чому навчилися, сприяло можливості розробити дидактичні, естетичні, розвивальні, виховні критерії оцінки ефективності електронних навчальних матеріалів для дітей дошкільного віку. На другому міні-етапі студенти оцінювали переваги й недоліки своєї практичної роботи яка сприяла можливості розробити дидактичні, естетичні, розвивальні, виховні критерії оцінки ефективності електронних навчальних матеріалів для дітей дошкільного віку. На цьому етапі проводився порівняльний аналіз самооцінювання студентів з оцінками інших студентів. На третьому міні-етапі студенти визначали, з чим були пов'язані основні труднощі при розробці дидактичних, естетичних, розвивальних, виховних критеріях оцінки ефективності електронних навчальних матеріалів для дітей дошкільного віку. Четвертий міні-етап полягав в осмисленні запропонованих дидактичних, естетичних, розвивальних, виховних критеріях оцінки ефективності електронних навчальних матеріалів для дітей дошкільного віку. На п'ятому міні-етапі майбутні вихователі дошкільних навчальних закладів визначали як запропонована робота сприяла формуванню їхньої креативності.

Ретроспекція розвивала у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів рефлексивну здатність аналізувати, розмірковувати, оцінювати процес і результати, а саме: подолання стереотипів особистісного досвіду шляхом їх переосмислення. Слід зауважити, що процес подолання стереотипів особистісного досвіду потребував емоційної підтримки і педагогічного супроводу з боку викладача і був орієнтований на оптимістичну перспективу кожного студента шляхом оптимального розвитку креативності. Емоційна підтримка з боку викладача сприяла розвитку відчуття власної цінності, підвищенню відкритості, активності, щирості у ставленні до себе й інших людей, забезпечувала можливість бути більш відкритими у розкритті власних стереотипів особистісного досвіду.

Емоційна підтримка і стимулювання студентів до розвитку креативності під час ретроспекції передбачала допомогу в усвідомленні себе як суб'єкта власного життя, його творця, а також у якнайповнішій реалізації своїх можливостей в усіх сферах життя, зокрема в навчальній та професійній діяльності, для чого були використані: прийом ретроспективного аналізу життєвого досвіду; прийом стартової актуалізації життєвого досвіду; прийом хронологічної, просторової та змістової синхронізації елементів знань; прийом додаткового конструювання незакінченої освітньої моделі тощо.

Для діагностики особливостей розвитку креативності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів було використано методику діагностики особистісної креативності (С. Тунік) [4, с. 42-46]. Діагностування було проведено на базі факультету дошкільної педагогіки та психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Усього в діагностуванні, що проходив упродовж 2016-2017 н. р., було охоплено 41 студент третього року навчання. Діагностування проводилося до і після проведення занять з навчальної дисципліни «Нові інформаційні технології в дошкільній освіті» з використанням методу ретроспекції.

Діагностика особистісної креативності (С. Тунік) дозволяла визначити чотири особливості творчої особистості: допитливість (Д); уяву (У); складність (С) і схильність до ризику (Р). За методикою студентам було запропоновано визначити свою думку відносно 50 висловлювань. При цьому на кожне висловлювання надавалось 4 варіанти відповіді: «в основному вірно (так)», «частково вірно», «ні», «не можу вирішити». З 50 пунктів 12 тверджень відносилися до допитливості, 12 – до уяви, 13 – до здатності йти на ризик, 13 – до фактора складності.

Підведення підсумків здійснювалося на основі порівняння з нормативними даними, наведеними С. Тунік [4, с. 42-46]. В інтерпретації автора вони характеризували наступне. 1) Допитливість: суб'єкт з вираженою допитливістю найчастіше запитує всіх і про все, йому подобається вивчати будову механічних речей, він постійно шукає нові шляхи

(способи) мислення, любить вивчати нові речі та ідеї, шукає різні можливості вирішення завдань, вивчає книги, ігри, карти, картини тощо, щоб дізнатися якомога більше. 2) Уява: суб'єкт з розвинутою уявою вигадує оповідання про місця, які він ніколи не бачив; уявляє, як інші будуть вирішувати проблему, яку він вирішує сам; мріє про різні міста і речі; полюбляє міркувати про явища, з якими не стикався; бачить те, що намальовано на картинах і малюнках не так, як інші, незвичайно; часто відчуває здивування з приводу різних ідей і подій. 3) Складність: суб'єкт, який орієнтований на пізнання складних явищ, проявляє інтерес до складних речей та ідей; любить ставити перед собою важкі завдання; любить вивчати щось без сторонньої допомоги; проявляє наполегливість, щоб досягти своєї мети; пропонує більш складні шляхи вирішення проблеми, ніж це здається необхідним; йому подобаються складні завдання. 4) Схильність до ризику проявляється у тому, що суб'єкт буде відстоювати свої ідеї, не звертаючи уваги на реакцію інших; ставить перед собою високі цілі і буде намагатися їх досягти; припускає для себе можливість помилок і провалів; любить вивчати нові речі або ідеї і не піддається чужій думці; не дуже стурбований, коли однокурсники, викладачі або батьки висловлюють своє несхвалення; віддає перевагу шансу ризикнути, щоб дізнатися, що з цього вийде [4, с. 42-46].

Відповідно до рекомендацій розробників тесту визначення кожного з чотирьох чинників креативності особистості здійснювалося на базі креативних і негативних відповідей, що оцінювалися 2-ма балами; частково, що збігаються з ключем (у формі «може бути»), оцінювалися в 1 бал, і відповіді «не знаю» оцінювалися в – 1 бал. Використання цієї оцінюючої шкали забезпечувало можливість визначити рівень сформованості прагнення до оригінальних, нестандартних рішень і дій. Кінцеве кількісне значення того чи того чинника визначалося шляхом складання всіх відповідей, які збігаються з ключем, відповідей «може бути» (+1 бал) і віднімання з цієї суми всіх відповідей «не знаю» (–1 бал). Отже, діагностика особистісної креативності за методикою С. Тунік [4, с. 42-46] дозволяла одержати оцінки по кожному чиннику тесту окремо, а також отримати сумарну оцінку.

Так, результати тестування студентів за характеристикою «допитливість» до проведення занять з навчальної дисципліни «Нові інформаційні технології в дошкільній освіті» з використанням методу ретроспекції засвідчили, що у 13,1% студентів було визначено високий рівень розвитку цього показника, середній рівень – у 32,5% майбутніх вихователів, низький рівень було визначено у 54,4% студентів. Результати тестування студентів за показником «уява» засвідчили, що 10,7% майбутніх вихователів мали високий рівень розвитку цього показника. У 35,7% студентів було визначено середній рівень, у 53,6% респондентів низький рівень. Результати тестування за показником «складність» серед майбутніх

вихователів засвідчили, що на високому рівень він виявився у 8,7 % студентів. Середній рівень розвитку показника «складність» було визначено у 37,5 % студентів, низький рівень розвитку цього показника було визначено у 53,8 % студентів. «Схильність до ризику» на високому рівні виявляється у 9,5 % студентів, середній рівень було визначено у 39,7 % респондентів, відповідно низький рівень у 50,8 %.

Після проведення занять з навчальної дисципліни «Нові інформаційні технології в дошкільній освіті» було зафіксовано у 31,7% студентів високий рівень розвитку показника «допитливість», середній рівень – у 47,6% майбутніх вихователів, низький рівень було визначено у 20,7% студентів. Результати тестування за показником «уява» продемонстрували, що 32,7% майбутніх вихователів мали високий рівень розвитку цього показника, у 43,7% студентів було визначено середній рівень, у 23,6% респондентів низький рівень. Результати тестування за показником «складність» засвідчило, що на високому рівень він виявився у 29,7 % студентів, середній рівень розвитку показника було визначено у 47,7 % студентів, низький рівень розвитку у 22,6 % студентів. Результати тестування за показником «схильність до ризику» продемонстрували високий рівень 19,7 % студентів, середній рівень 69,7 %, низький рівень 10,6 %.

Таким чином, можемо дійти висновку, що метод ретроспекції позитивно впливає на розвиток креативності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. В основу побудови ретроспекції було покладено ідеї єдності осмислення минулого, усвідомлення теперішнього та прогнозування майбутнього. Ретроспекція як аналіз власного минулого досвіду дозволяла дати відповіді студенту на запитання: які внутрішні та зовнішні чинники сприяли розумінню їх визначення дидактичних, естетичних, розвивальних, виховних критеріїв оцінки ефективності електронних навчальних матеріалів для дітей дошкільного віку. Осмислення теперішнього полягало в самооцінці правильності їх визначення поданих критеріїв оцінки ефективності електронних навчальних матеріалів для дітей дошкільного віку. Прогнозування майбутнього передбачало вибудову траєкторії власного вдосконалення, кар'єрного поступу на найближчий час навчання у вищому навчальному закладі та на перспективу професійного зростання як майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу. Саме ретроспекція надавала можливість здійснювати самооцінку та прогнозування. Ретроспекція передбачає насамперед особистісні зміни студента, зокрема самопізнання, усвідомлення власної значущості в професійному плані, самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуш А. Творче самовираження дошкільників у художньо-мовленнєвій діяльності : [монографія] / Алла Богуш, Людмила Березовська. – Одеса : М. П. Черкасов, 2008. – 202 с.
2. Листопад О. А. Особливості педагогічної творчості вихователя дошкільного навчального закладу / О. А. Листопад // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – 2016. – Випуск 5 (112) – Серія : Педагогіка. – Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – С. 68–73.
3. Листопад О. А. Теоретико-методичні засади формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : [монографія] / О. А. Листопад. – Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2015. – 328 с.
4. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М. : Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 490 с.
5. Gillard D. Creationism: bad science, bad religion, bad education / D. Gillard // Forum for promoting 3-19 comprehensive education. – 2002. – № 2. – P. 46–52.

*Алексей Анатолиевич Листопад,
доктор педагогических наук, доцент,
доцент кафедры дошкольной педагогики,
Государственное учреждение «Южноукраинский национальный
педагогический университет имени К. Д. Ушинского»,
ул. Старопортофранковская 26, г. Одесса, Украина*

РАЗВИТИЕ КРЕАТИВНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ МЕТОДОМ РЕТРОСПЕКТИВЫ

Раскрыты особенности использования метода ретроспективы в развитии креативности будущих специалистов на занятиях по учебной дисциплине «Новые информационные технологии в дошкольном образовании». Доказано, что евроинтеграционный вектор образовательной политики, тенденции мировой глобализации подчеркивают потребность в новом поколении профессионалов, в связи с этим появляется актуальная проблема новой модернизации структуры, содержания и организации профессионального образования, создание гибкой, динамической, открытой системы образования, которое способно обеспечить формирование профессиональной готовности и адаптивности специалистов к условиям современной конкурентной среды. Установлено, что эффективность процесса развития креативности будущих специалистов зависит от особенностей организации образовательного процесса высшего учебного

заведення, поэтому учебную деятельность студентов на занятиях необходимо превратить в творческий процесс, направлять студентов на творческий поиск, опираясь на развитие их творческих навыков. Представлены примеры использования метода ретроспективы в развитии креативности будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений на занятиях по учебной дисциплине «Новые информационные технологии в дошкольном образовании». В качестве задания было избрано: «Разработать дидактичные, эстетичные, развивающие, воспитательные критерии оценки эффективности электронных учебных материалов для детей дошкольного возраста». Предложен диагностический инструментарий и представлены результаты диагностирования особенностей использования метода ретроспективы в развитии креативности будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений. Доказано, что развитие креативности нуждается в эмоциональной поддержке и педагогическом сопровождении со стороны преподавателя. Эмоциональная поддержка со стороны преподавателя предусматривает развитие у студентов ощущения собственной ценности, обеспечивает возможность быть более открытыми в раскрытии собственных стереотипов личного опыта. Эмоциональная поддержка и стимулирование студентов к развитию креативности во время ретроспективы предусматривала помощь в осознании себя как субъекта собственной жизни, ее творца, а также в самой полной реализации своих возможностей во всех областях жизни. В основу построения ретроспективы положена идея единства осмысления прошлого, осознания нынешнего и прогнозирования будущего. Ретроспектива предусматривает в первую очередь личностные изменения студента, в частности самопознание, осознание собственной значимости в профессиональном плане, самоусовершенствование.

Ключевые слова: креативность, будущие воспитатели дошкольных образовательных учреждений, метод ретроспективы.

Oleksii Anatoliyevych Lystopad,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Faculty of Preschool Pedagogy,
State institution «South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky»,
26, Staroportofrankovskaya Str., Odessa, Ukraine

CREATIVITY DEVELOPMENT OF THE FUTURE SPECIALISTS OF PRESCHOOL EDUCATION BY MEANS OF THE RETROSPECTIVE METHOD

The peculiarities of the use of the retrospective method in the creativity development of the future specialists at the lessons of the academic discipline «New Information Technologies in Preschool Education» are revealed.

It is proved that the European integration vector of educational policy, the tendencies of world globalization emphasize the need for a new generation of professionals; thereby there arises an urgent problem of new modernization of the structure, content and organization of professional (vocational) education, the creation of a flexible, dynamic, open education system which can provide the formation of specialists' professional readiness and adaptability to the conditions of a modern competitive environment. It is established that the effectiveness of the process of developing the future specialists' creativity depends on the specifics of the organization of the educational process at a higher educational institution; therefore, student's learning activities in class must be turned into a creative process, direct students to creative search, relying on the development of their creative skills. Some examples of the use of the retrospective method in the creativity development of the future educators of pre-school educational institutions at the lessons of the academic discipline «New Information Technologies in Preschool Education» are presented. The objective is to develop didactic, esthetic, developing, educational criteria for assessing the effectiveness of electronic educational materials for preschool children. The diagnostic toolkit is offered and the results of diagnosing the peculiarities of using the retrospective method in the creativity development of the future educators of pre-school educational institutions are presented. It is proved that the development of creativity needs emotional support and pedagogical support from the side of the teacher. Emotional support from the teacher provides for the development of students' feeling of their own worth, gives an opportunity to be more open in revealing their own stereotypes of personal experience. Emotional support and stimulation of students to the creativity development during the retrospective presupposed assistance in understanding oneself as the subject of one's own life, its creator, as well as the fullest realization of its possibilities in all areas of life. The idea of the unity of the past comprehension, the comprehension of the present and forecasting of the future is put into the basis of the elaboration of the retrospective. The retrospective envisages, first and foremost, the student's personal changes: self-knowledge, the recognition of his / her own importance in the professional sense and self-improvement, in particular.

Key words: creativity, future educators of preschool educational institutions, the retrospective method.

Подано до редакції: 1.09.2017 р.

Рекомендовано до друку: 18.09.2017 р.

Рецензент: д.пед.н., професор А. М. Богуш